

LEVELEK AMERIKÁBÓL

Volt idő, amikor az évfordulók már a könyökömön jöttek ki. Ez a mostani, azaz Amerika felfedezésének 500. évfordulója, illetve a Híd főszerkesztőjének az az elgondolása, hogy ennek kapcsán a Híd is fedezze fel a maga Amerikáját, viszont felvillanyozott, hiszen volt olyan időszaka életemnek, amikor egészen közelinek éreztem ezt a kontinenst, igaz, hogy csak Dél-Amerikát, még pontosabban Uruguayt, Amerika Svájcát, nagybátyám és családja révén.

Megboldogult nagybátyám, Papp Mihály (ő így írta, három p-vel, azaz hagyományosan családi nevünket!), ha nem tévedek, 1930-ban költözött ki Uruguayba, mindjárt a fővárosba, Montevideóba, nyilván mert szakmája, a kocsifestés és -fényezés ott volt keresett szakma, s életük további alakulása a bizonyosság, hogy jó volt a számítása.

Élő emlékem róluk csak Pirike, itthon született lányuk (1923-ban) babos szoknyája, amint a ház bejárati ajtajának küszöbéről leugrik, és fut a kiskert felé. És még egy: Guszti nevű fiuk itt halt meg, s mi gondozzuk kőkeresztes sírhantját. Az maradt meg az egész parcellán, a többi fakereszt elkorhadt körülötte, mintha mostanában már kisgyermekek nem halnának meg a becsei Alsóvárosban.

A becsei ház padlásán maradt a címtáblája mesterének a címtáblájával együtt, s ezt most azért említem föl, mert ez lehetett az első rímes szöveg, amit előszeretettel és sokáig fújtam magamban:

Kobrehel Dániel lakier

Nagyon vonzódhattott apámhoz és Mári nővéréhez meg az egész itthon hagyott világhoz, mert gyakran írt hosszú leveleket, amelyeket kisgyerekként és később is én is elolvastam (hogy apám mit válaszolt, nem tudhattam, mert szállás betűi olvashatatlanok voltak a számomra), legtöbbször a krízist emlegette, a szegénységet, a drágaságot, a munkanélküliséget, de azt is, hogy ők,

hál' istennek, jól vannak és egészségesek, amit nekünk is szívből kívánnak. Amikor már magam is kezdtem tájékozódni a világ dolgaiban, észrevettem, milyen tisztán látta és pár oldalas leveleiben össze is foglalta a világeseményeket.

Azt már csak veje és unokája leveleiből tudtam meg, hogy milyen tevékenyen részt vett az uruguayi Magyar Otthon munkájában, sőt még egy magyar iskola fönntartásáról is gondoskodott, habár felfigyelhettem volna rá, amikor egyik levelében felemlítette Faludy György látogatását. De hát abban az időben *szaladt velem a világ*, s az ő életüket, világukat „leírt” provinciának tekintettem. Mea culpa. . .

Közelebbit a családról, körülményeiről, Uruguayról nem tudok, mint ami a levelekből kiolvasható. A magyarázás helyett a közreadott néhány levél mutassa be az ő életsorsukat és a hozzájuk hasonlókéét. A szöveget betűhív átírásban közöljük, hogy érzékeltesük, a fiatalon kivándorolt mesterember milyen mértékben őrizte meg anyanyelvét, s nemcsak a nyelvromlás tényeit figyelhetjük meg, hanem az itteni tájnyelv megmaradt ízeit is.

PAP József

Montevideo 1958 Május 24

Kedves Jozsi öcsém és családod!

Tudatom veled, hogy az Április 1ejevel keltezett leveled az esküvői fényképpel együtt meg kaptuk, melynek igazán meg örültünk. Már az igazat meg valva azt hittem hogy egészen meg feledeztél rolunk. Igaz hogy a karácsony üdvözetlet meg kaptam de egyéb levelet nem kaptam, irod hogy irtál de az ugy látszik hogy el vezett. Ami azt illeti engem elége bántott hogy az esküvői táviratra még csak választ sem kaptam, de tekintettel hogy nem vagyok harag tarto hamar meg is bocsájtottam, most pedig tudva azt hogy irtál egészen meg nyugtat. Kedves öcsém a leveledből úgyszintén az édesapád leveléből is értesültem hogy meg született az első csemete a kis Zsuzsika igazán nagyon örülök neki és sok szerencsét néki. Ami minket illet meg vagyunk elég türethően, itt a gazdasági helyzet nagyon meg romlott az ország kivitele nagyon lecsökkent és nem csupán azért hogy nehéz volna az el helyezés, hanem inkább azért mert mindig kevessebb a termelés. Az újabb generacio nem akar dolgozni a fiatalkoru bűnözők száma rohamosan nő a hatóságoknak komoly gondot okoz, több féle intézkedés történt de eredmény nélkül. Demokratikus eszközökkel nem is hiszem hogy sikerül ezt meg akadályozni. A drágaság naprol napra nő 1 dollár 6–7 peso közöt mozog egy szakmunkás napi keresete 20–25 peso egy két szoba konyha fürdő szobás lakás 200–250 peso a munkás napi termelése meg felel 50%-ának a tízév előti termelésének. Itt például nincs álami betegséghyző de vannak privát beteg ségehyzők modern sanatoriummal,

valamikor havi egy pesot fizettünk havonta személyenként ma 13 pesot kell fizetni, a szegényeb osztály az kap szegénységi bizonyítvány és azt a közegészségügyi Miniszterium kötelekébe tartozó közegészségi közegek díjmentessen látják el orvosi segélyel. Az utobbi időben én is elég sűrűn járok orvoshoz a vízholyagal van bizonyos rendellenesség úgy látszik hogy a koral az alkatrészek el használódnak. A Pirike az utobbi szintén nem a legjobban van álitolag allergikus asztma rohamjai vannak edig cortizonával kezelték ami csilapított de nem gyógyított, most orvost változtatott, egy jonevű belgyógyász, mely homeopata kezelést is ad, egy idős bácsi, ő azt mondja hogy 6–8 hónap alatt meg gyógyul ha be tartja azokat a szabályokat amit ő előir, ő azt álitja hogy az emésztő szervek nincsenek rendbe az orvoságok között van homeopata és rendes gyógyszer is ezt most kezdte meg, hogy mi lesz az eredmény még nem tudjuk. Kedves öcsém irod hogy irodalmi munkáságal is foglalkozol. Szeretném ha küldenél valamit belőle. A Magyar országbol menekült irok Londonba kiadják a Budapesten meg szünt Irodalmi ujságot Faludi György szerkesztésébe, akit személyesen is volt alkalmam megismerni, a foradalom után volt it Montevideoban az ujság jár nekem is, igen nivos lap. A multkorigban hozott egy ciket a Vajdasági Magyar irodalmi életről, szerinte bár kezdetleges de biztato jövővel kecseget. Nekem jár sok Emigrációs Magyar lap folyóirat de a leg nivosabbak a foradalom után menekült irok által szerkesztett lapok, legalábbis az én szerény véleményem szerint. De most már azt hiszem hogy eleget irtam.

Most pedig szeretettel üdvözlünk és csokolunk mindanyitokat
 Mindanyian
 Mihály

Irjál sokat csak egy kisé nagyobb betüket mert a szemeim már nem a legjobbak

Montevideo 1958 XII/15én

Kedves bátyám és családod!

Kivánom hogy epársor irásom a legjobb egészségben találjon mindanyitokat. Mi hál Isten egészségesek vagyunk, mit viszont nektek is kívánunk. Kedves bátyám nem tudom el képzelní hogy miért nem válaszolsz levelemre, a Jozsinak is irtam de ősem válaszolt. Oktoberbe kaptam tőle egy képes lapot Dubrovnikból, irta hogy ott nyaraltak és ha haza menek fog írni egy bővebb levelet, de még edig nem érkezett meg. Ami helyzetünket illeti elég tūrhetően vagyunk a gyerekek is elég jól vannak a Pirike egy időben sokat betegeskedett agusztusba meg operálták epekőve volt most azota elég jól van az unokák szépen fejlődnek a Pirike Guszti fia már majdnem akora mint én most 13 éves gimnáziumba jár. A gazdasági helyzet az itt most nagyon rossz a drágaság napról napra nő de átlag az egész Dél Amerikai álamokba rossz a helyzet. Itt most voltak a választások az edigi kormány párt meg bukott most azt remélik hogy az új kormány majd meg javítja a

gazdasági helyzetet. Kedves bátyám légy szíves írj néha-néha egy pársort hogy hogy vagytok. Most pedig kellemes Karácsony és boldog újévi ünepeket mindanyian, mindanyitoknak. Szeretettel üdvözlünk

mindanyitokat
Mihály és családja

Montevideo 1959 XII/15en

Kedves Jozsi öcsém és családod!

Először is bocsás meg hogy így sokáig nem írtam, de itt az év elején nagyon rossz idők jártak, nagyon sok esőzés melynek következménye nagy árvizek, oriási károkkal, gazdasági helyzet jellenleg nagyon rossz. Én június és július hónapban kétszer megbetegedtem gripében magas lázal. Agusztusban meg epeholyagal estem ágyba. Szeptemberben meg operáltak, az epe holyag el volt genyessedve és homok volt bene, azt mondotta az orvos hogy fél liter genyet szedtek ki, az epe holyagot nem vették ki, az operálásnál az orvosok nem voltak biztosak hogy nem e kell még egy műtétet végezni, mert szerintük ilyen esetekben nem mindig sikerül teljesen le tisztítani, úgy hogy szükségesé válik még egy műtét keresztülvitele, de utána több Röntgen felvételt készítettek és azt mondták hogy teljesen tiszta lett. Az orvosok üdvözöltek és azt mondták hogy vegyem úgy, mintha főnyereményt nyertem volna. És soha nem éreztem azelőt hogy a májamat baj lett volna, mikor meg betegedtem is azt hittem hogy vese a jobb vese fáj mert ott kezdődött a fájás, ugyanis vittek be a szanatoriumba, harmad napra mikor a szanatoriumba voltam alapították meg hogy nem a vese hanem az epeholyag van megtámadva. Nagy lefogytam a csont és bőr voltam de már vissza szedtem hál Isten most elég jól érzem magam, tehát amint látod az elmulo év részemre nem valami kellemes emléket hagy ez év folyamán legaláb fél évet betegeskedtem a feleségem viszont a lábaival szenved sokat, úgy látszik hogy az évek éreztetik sulyukat én is már 61 éves elmúltam. Ami a gyerekeket illeti ők elég jól vannak a Pirike az nem a legjobban van olyan aszma tünetelei vannak az orvos szerint Alergia olyan Köhögési rohamok jönnek réá bizonyos kellemetlen szagra vagy porzásra, olyan esetekben cortizonát vesz be a csilapítja. Kedves öcsém ha tudsz valami tanácsot adni légy szíves ted meg. És ti hogy vagytok a Kedves feleséged és a Kicsi hogy vannak írjál bővebben magatokrol és a haza viszonyokrol, most pedig Kellemes karácsonyi és Boldog újévi ünepeket kívánva szeretettel üdvözlünk csokolunk mindanyitokat

Mihaly Margit

A gyerekek is üdvözlötüket küldik.

Uj címünk: Gral. Pagola 2172

Edig az emeleti lakásba laktunk a földszinti kivolt adva most leköltöztünk a földszintre mert a feleségemnek nehéz volt a lépcsőt járni tehát ezért volt a cím

valtozás. Édes apádékhoz küldöm a levelet mert a cimed nem találom, még üdvözölve Mihály bátyád

Montevideo 1963 VI/16-án

Kedves Jozsika és Családod!

Nemtudom mire véljem Szüleid halgatását, irtam nekik márt kéthonapja lesz hamarosan, tudattam velük Batyád elhunytát, és mégválaszt nemkaptamrá. Nemtudom nemkaptátokvolna meg?

Semők sem Kati nem válaszoltak talán nincs valami ijessféle hír, otis. Kérlek szépen írjál rolatok roluk szeretnék tudni othoni hírt, márt nagyon régen nemtudok semmit a boldogult egy kicsit az utolso időben nagyon elhanyagolta az írást bizonyos nem törődömség veteröt rajta. Én is Családom elégiol vagyunk it nagy a drágóság az élett nagyon meg változott az élet mindig nehezebb. Kérlek írjál mindenről, rolad is, csak valami Vétenbéler családtól kaptunk egypársort amit az Ölevelükben írtál de az is olyan rövidvolt mint a semmi, az is márt egy éve, szegény férjem sokkat emlegetett benetekett de amint márt említettem nehéz voltneki valami mit én magamsemtudtam meg magyarázni magamnak, az utolsó évben mióta az agyvérzése volt mindig a nyugotságot kereste és még is igen váratlanul mentel. Husvétkor együtt voltunk a Családdal és utána pénteken márt halotvolt és egészmás baj okozta a halálát mint ami azelőtt volt neki, azt hiszem Szüleid részletezték, nekik megírtam, hogy mi okozta a végzetett. Mostpedig még egyszer nagyon kérlek írjál sokat végy egykis időtt tudom, hogy ilyen távolit hamar elfelejt az ember, meg a gyerekek is sok időtt elvesznek tőled, az elfoglaltságodon kívül, de azért remélem majd, fogsz irni Margitka is azt mondja nem válaszolt az én Onoka bátyám, nem talált kapcsolatot velem.

Szeretettel ölel csokol beneteket a távolbol
Margit Ángyi

Montevideo 1966 január 16

Igentisztelt családtagjai az Istenben megboldogult
Papp Mihály-nak.

Nehezen indul meg a címzés és a levél bekezdése de remélem hogy ez a zavar elmulik s majd átérzik részemről a feszélyezett hejzetet, mivel csak a Nagy papa és leány Pirike sok sok meséléseikből meg a fényképekről ismerem magukat.

Nagypapa az ő elbszélötehetségével nagyon sokszor szinte oda viit maguk közé és ezért, miután már 23 éve vagyok a családban és soha sem irtam, kicsit nehéz hozzá fogni. Minden kezdet nehéz de ha kapunk választ gondolom könnyebb lesz folytatni, és meg tartani a további kapcsolatot, mert a Nagypapa emléke részem-

ről csak növeli a vágyat a közelebbi ismerkedésre magukkal és ugyancsak szeretném hogy érezzék az ő általa bennem levő tiszteletet és szeretetet az otthoni családtagjai iránt. Bár milyen kérdésekre nagyon szívesen válaszolunk.

Erre a levélre amit Józsika írt (mert ha Doktor is én csak Józsiának ismerem) véletlenül jutottunk hozzá, mivel hogy Margitkának elutaztak vagy hogy úgy mondjam a férje meggyőzte az évekkal ezelőtti vágyával és november 9-én legnagyobb meglepetésünkre, nem is személyesen hanem telefonon keresztül, Margitka bejelentette hogy decemberben kivándorolnak Északamerikába. És ez december 18-án meg is történt. Poldi a Margitka férje azt hiszi, hogy ott egy év alatt milliomosok lesznek. Itt hagytak mindent vagyis amit el tudtak adni azt mindent pénzé tettek illetve el prédáltak, mert ott Poldi annyit fog keresni hogy pár hónap alatt már saját házukban lakni és saját kocsijukon fognak járni. Ami itt már megvolt. A Poldi egy tehetséges iparos a szakmáját érti és szinte művész az ékszer készítésben, amit itt is kitudott volna használni a javukra ha a karakterét egy kicsit próbálta volna rendbe hozni. Már kaptunk tőlük levelet. San Francisco-ban vannak címüket külön leírom. A lakást amiben laktak azt mielőtt elmentek már bérbe ígérték hogy annak az összege is segítse fedezni egy garanciával fel vett pénz havi törlesztését. Ezt mindent csak az utolsó héten tudtuk meg. Hála a jó Istennek hogy a házat amit Nagypapák hagytak, meg egy telket egy kis gunyhóval 30 kilométerre a várostól, ami Pirikével közös nem adták el, így legalább bár mi történne is lesz hova vissza jönni.

Ami Pirikét illeti, lassan lassan bele nyugszik a nagy csapásba ami a szülei egymásutáni elhalálózásuk által érte. Az élet folyamata megerősíti az ember lelkét és bele kell nyugodni a változhatatlanba. Habár nem hittük volna hogy ilyen váratlanul veszítjük el őket, a mai életkorhoz számítva, nagyon fiatalon. De erről nem szeretek beszélni se írni, mert csakhamar elkönyvezem magam nagy mafla létemre. De meglehet érteni mert olyan apát, vagy részemről mint apóst, nem igen lehet találni. A nyugodt természete és intelligenciája nagy szeretetre a családkörében, úgy szintén a benszülöttek, mint a magyar kolóniában nagy tiszteletre talált, amit temetésekor ki is nyilvánítottak. Most mikor már 3 éve lesz hogy elhunyt, megérezni a kolóniában a hiányát mert az egyesület az „URUGUAY-i MAGYAR OTTHON” mint az a kis magyar iskola a mi az ő szeméfenye volt, lassu hanyatlásnak indult. Pedig Nagypapa, nem lehet mondani hogy sokat dolgozott értük de viszont sokkal több organizáló tehetség volt benne s ezáltal tisztelték és becsülték. Mindenki közreműködött, hogy úgy az egyesület mint az iskola elérhessen egy biztos alapot egy idegen országban és szilárdan nézhessen szemben az eljövendő nehézzel évekkor mikor a második vagy harmadik generáció veszi át azoknak a vezetését. De ő nélküle nem látszik annak a teljesülése.

Ami a mai váltáságos helyzetet illeti nem csodálni való mert főntről lefelé vagyis a kormánytól kezdve a legutolsó munkásig az elmúlt évtizedekben, hirtelen nagy lábon kezdtek élni. Szerintem ez olyan mint mikor egy 3-4 éves gyerek hirtelen fejlődik nagyságra, magasságra és nyúlik hogy egy év múltán már akkora mint ha 8-10 éves volna. Ezt hirtelen fejlődést valamelyik orgánus megcsinálja s így aztán

nem lehet csodálkozni hogy vérszegény, tuberculozis vagy más szervi betegséget kap, amit aztán nehéz rendbe hozni vagy gyógyítani. Így járt Uruguay. Nem volt senki aki féket vetett volna a nagyzási mániának, mert a két nagy politikai párt csak adott és ígért hogy választáskor megtarthassák illetve megszerezhessék a hatalmat. Más szempontból nézve talán jobb is hogy ez így van, mert a szomszéd államok pénz egysége vagyis az értéke nagyon le esett, miáltal az Uruguay-i tengerpartok ami az egész világon irigylésre méltok, turisták nélkül maradtak. És így a hus-bör meg gyapju kivitel után a legnagyobb diviza szerzés, a turistáktól, elvesszett. De most hogy nincs az a horribilis diferencia, az idei nyár szép eredményt fog hozni az összes hotelok le vannak foglalva már előre. És ezért mondom ha valakinek van szakmája és nem akar 1–2 év alatt multimilliomos lenni, még mindig nyugodtabb keretek közt élheti itt az életét, mint bárhol másutt. Lehet hogy konformista vagyok, mivel hogy még nem töltöttem be a 14-ik évemet mikor ide jöttünk 1930-ban és e hó 30-án huszonhárom éves házasság lesz. Van egy fiam 20 éves velem dolgozik meg egy lányom, kinek a születés napját a 15-iket a Magyar Otthonban ünnepeltük meg december 23-án. Erről majd fogunk képeket küldeni. Sajnos Margitkák már nem voltak itt. Vissza térve a nézetemre, mivel nem ismertem más élet modot lehet hogy én tévedek. Viszont tárgyilagossan nézve a helyzetet, a mult évben kétszer tettem hirdetést hogy segéd vagy félsegéd (MERT ITT ILYEN IS VAN) avagy inas, sőt már egy jó napszámmal is megelégedtem volna de nem jelentkezett senki. Az öntöde ugy látszik nagyon le van nézve-vagy még nincs elég mizéria-. Én azt hiszem hogy nem is lesz ez nagyobb. Pláne most mikor a kormány is rájött hogy évtizedekkel ezelőtt az ablakon dobálták ki a házat. Vagyis többet költöttek mint keresetük volt. Sajnos a nép ugyan olyan.

De most már abba hagyom az írásomat vagyis a sok szoszaporitást és kérem az egész családot mégegyszer hogy írjanak, mert úgy, fogom tudni a velem szemben levő ézésüket, amit remélem olyan lesz mint amit én érzek, hogy ha messze is tőlünk van a Nagypapa részéről egy rokonság kiket ha az Isten is úgy akarja, talán láthatunk személyessen. Részemről elkövetek mindent hogy úgy legyen. Józsi-kától meg azt kérem folytassa sűrűbben az írást vagyis levelezést így Pirike ha nehezen is de fog tudni magyarul válaszolni sőt boldog lesz mert így vissza tudja rajzolni az otthoni életét amire meglepően jól emlékszik, pedig még nem volt 6 éves mikor ki jöttek. A könyvek vagy irások amiket innen lettek kérve és Pirike szerint talán nem eljuttatva csak írja meg és elfogom küldeni.

Mostmár tényleg bucsuzom és maradok kiváló tisztelettel
a PIRIKE férje
Rettich József

Ami most még írok az Pirikének a levele, amit szintén géppel írok hogy könnyebben tudják elolvasni, mert sem én sem Pirike, merünk kézírással felelni az első levélre amit véletlen szerencse-egyikrésztől-a kezünkbe adta. Azért írom hogy egyik résztől mert a másik már északamerikában van és így mi is látunk levelet

amit egy messzi családtag irt. Azon kívül Pirike magyar írása még rosszabb mint az enyém, tehát igazam van ha kérem hogy irjanak s így az írást is úgy megtanulja mint a beszédet azután hogy férj és feleség lettünk.-

Kedves Jozsika (pedig nekem azt mondta hogy ő csak jocának fog hívni) nagyon megörültem soraidnak amit karácsonyra írtál én is évek óta készülődök írni.

Macának tartozok egy válasszal a levelére amit irt és még mindig őrzöm s kérem írjon ujból, megígérem nem fogom a választ elhanyagolni. Most hogy én is tudom mi az ha egy része a családnak el hagy, megtudom érteni, milyen érzelmeket kelt a távoliak iránt. Milyen jó volna ha tudnák az ángyika nyakába borolni mint ha Édesanyám volna és János bácsi karjait érezni mintha apám volna. Nem tehetek rola, 43 éves korban vagyok és mégis nagyon hiányzanak, dacára hogy szép családom van. Ugy a fiam mint a lányom nagyon jók és szorgalmasak. Legközelebb többet fogok írni roluk,

Most zárom soraimat, üdvözlök mindannyiokat szerető
unokatestvéretek

Pirike

